

Az olvasás Olaszországban



SOLIMINE, Giovanni

Solimine, Giovanni: Leggere dentro i dati sulla lettura in Italia (Boll. AIB. 48. vol. 2008. 2–3. no. 233–248. p.) c. cikkét és az Un'alleanza per la promozione del libro e della lettura (uo. 249–254. p.) című dokumentumot Mohor Jenő tömörítette

A jelenségek megismerése

A jelenségek megismerése és az okok megértése érdekében az utóbbi években számos kísérlet született Olaszországban az olvasmányok beszerzésére és az olvasásra vonatkozó statisztikai adatok elemzésére.

Az olasz könyvtáregyesület folyóiratában persze elsősorban ezen adatoknak és jelenségeknek a közkönyvtár szerepével kapcsolatos értelmezései olvashatók¹, ám néha a könyvkiadás és forgalmazás szélesebb köreiből valók is megjelentek. A könyvvel foglalkozó érintetteknek – pozícióik szerint – gyakran eltérő a véleménye, mégis közös meggyőződést fogalmazott meg az olasz könyvkiadók egyesületének elnöke,² amikor rámutatott, hogy a modern köz-, iskolai és egyetemi könyvtári rendszer fejlesztése elengedhetetlen feltétel az olvasás piacának kiszélesítéséhez, az olvasás szokásának megerősítéséhez, és – végső soron – az ország kulturális és gazdasági fejlődéséhez is.

Közös érdeke mindazoknak, akik „a könyv vertikumában” foglalnak el valamilyen posztot, hogy kiszélesedjen az olvasás társadalmi bázisa, ez a kiadók, tanárok, könyvtárosok, könyvkereskedők és más, kulturális területen dolgozók kezdeményezése nyomán született, és most megjelenő *Kiáltvány az olvasásért* című dokumentum fő célja is.

Egy ilyen cél eléréshez azonban olyan előítéleteket kell legyőzni, olyan sematikus problémafelvetéseken kell túllépni, melyek többek között az valódi jelenségek és azok eredetének, okainak elégtelen ismeretéből adódnak.

Adolfo Morrone és Miria Savioli az olasz statisztikai intézet (ISTAT) 1965 és 2006 között gyűjtött adatait vizsgálták meg rendkívül érdekes, *La lettura in Italia* c. kötetükben³. Az olvasás különféle formáit (a szórakozásból és a kötelességből olvasás mellett az általuk „nem tudatos olvasásnak” elnevezett kategóriát is) mélyen feltáró vizsgálatukat nagyban segítette az a tradíció is (mellyel Olaszország szinte egyedül áll Európá-

ban), hogy az olvasásról, annak minőségéről az ISTAT igen rég (1957 óta) gyűjt adatokat.

A szerzőpáros megfigyelései igen széles körűek: vannak idősoros adatok a szabadidős olvasásról, a szakmai vagy iskolai okokból olvasásról, és a szinte nem-olvasásról (ilyen pl. az útikalauzok és a háztartási könyvek olvasása). A kötet először az olvasással kapcsolatos viselkedést befolyásoló tényezőket elemzi, majd áttér az olvasás különböző típusainak vizsgálatára egészen a nem-olvasásig, majd részletesen foglalkozik a szabadidős olvasással. A továbbiakban a kötet legérdekesebb információit tekintjük át néhány megjegyzéssel kiegészítve.

Kik olvasnak és kik nem?

Alighanem ez az első és legfontosabb kérdés, lássuk tehát, hogy *hány olvasó van* a 60 milliós lélekszámú Olaszországban. Kerekített számokat használva a hat éven felüli olaszok közül 29,6 millióan *nem* olvasnak. 24.125.000 fő *olvas* szabad idejében, és ez a szám kicsivel 33 millió fölé emelkedik, ha figyelembe vesszük a tanulás vagy munka miatt olvasókat és a „nem tudatos” olvasókat is. 2006-ban a hat éven felüli olaszok 43,8%-a olvasott legalább egy könyvet (ezt a számot a 30,4% szabadidős és a 13,4% „muszájból” olvasó összege adja). A tíz éven felüli olvasók aránya több mint tíz éve azonos (43,8% volt már 1995-ben is, miközben a közép- és felsőfokú végzettségűek száma majdnem megduplázódott), korábbi, említésre méltó növekedési évtizedek után. (1965-ben 16%, 1973-ban 24%, 1988-ban 36,6% volt az olvasók aránya.) Legtöbben a 11–24 év közöttiek olvasnak (több mint 50%), közülük kiemelkednek a 11–17 év közötti lányok (több mint 67%-uk olvas legalább egy könyvet évente). 35 évtől az arány 50% alá esik, és fokozatosan csökken: a 60–64 éveseknek már csak 39%-a olvas szabad idejében.

Az olvasás összes lehetséges *motivációját* és az olvasás különféle típusait is figyelembe véve, a hat éven felüliek 15%-a olvasott az elmúlt évben 1–3 könyvet (a statisztikai intézet szerint ők a

„gyenge olvasók”), 11,8% (a „közepes olvasók”) 4–6, 10,9% 7–12 könyvet, 7,6% 13–30 könyvet és végül 2,2% több mint 30 könyvet olvasott egy év alatt. (Így összesen 20,4% az „erős olvasók” aránya, akik hétnél több könyvet olvastak egy év alatt és 9,8% a „nagyon erős olvasók” aránya, akik havonta egynél több könyvet olvastak.) A háromféle (gyenge, közepes erős) olvasót könnyen azonosíthatjuk a szabad idejükben olvasók körében: 34,5%-uk gyenge, 27,4%-uk közepes, 37,5%-uk pedig erős olvasó. Megállapítható tehát, hogy azok között, akik kizárólag örömszerzés, szórakozás céljából közelednek a könyvhöz, számosan vannak sokat olvasók.

Eltérnek a fentiektől a „muszájból” olvasók, akik között az „erős olvasók” mindössze 20%-ot tesznek ki (az erős olvasók aránya a professzionális motivációjú olvasók körében sehol nem emelkedik 30% fölé sem a magasabb végzettségűek esetében, sem azokban az életkori rétegekben, ahol általában a legmagasabb adatok találhatóak). Annál többen vannak a gyenge olvasók: az iskolai (tanulmányi) okok miatt és a szakmai kötelezettségből olvasók között (51,9, illetve 62,2 százalék).

Mindez arra mutat, hogy a könyvhöz való viszony igencsak epizódszerűvé válik, ha nem tartja fenn valamiféle erős személyes motiváció, mint például az olvasás szenvedélye.

Ugyancsak erősek a *földrajzi különbségek*: az olvasók aránya az északi régió lakói körében 51,9%, szemben a közép-itáliai 45,6%-kal és a déli 32,4%-kal. Az első helyen Trentino Alto Adige (ismertebb magyar nevén Dél-Tirol), az utolsón pedig Szicília áll (56,2, illetve 30,3 százalékkal).

Érdekes a *nemek szerinti megoszlás* alakulása is. 1973-ig a férfiak többet olvastak, mint a nők, és ez összecsengett az átlagosan magasabb iskolai végzettségükkel is. Napjainkban 10 éves korig kiegyensúlyozott a helyzet: mindkét nembeli gyerekek 47%-a olvas, ettől a kortól felfelé viszont (bármely életkori csoportot tekintjük) a nők olvasnak többet. 15 és 44 éves kor között nagyjából 20 százalékpontos a különbség, ezután fokozatosan csökken, és 75 év felett meg-

fordul az arány: a férfiak körében 22,8%, a nők között már csak 29% az olvasó. A szabadidős olvasás inkább női foglalatosság: aránya eléri a 48,8%-ot, míg a férfiaknak csak 38,5%-a tölti szabad idejét olvasással. A nők körében több az erős olvasó, míg a gyenge olvasók között a férfiak vannak többségben.

Az olasz olvasó profilját⁴ nagyjából a következőképpen lehet felvázolni:

- az olvasók leginkább az északi és a középső régiókban, és a fiatalabb (34 év alatti) korosztályokban koncentrálnak;
- olyan személyekről van szó, akik viszonylag széles körű gazdasági és kulturális forrásokkal rendelkeznek, akár iskolázottsági szint, akár jövedelem vagy státusz tekintetében;
- fogékonyak az innovációk iránt, hajlandóságot mutatnak a vezetésre, sikerre, a kulturális és szakmai előmenetelre;
- aki olvas, ha fiatal, kevesebbet néz televíziót az átlagnál, és nem néz többet az átlagnál, ha felnőtt; viszont az átlagnál lényegesen többet jár moziba, főleg, ha fiatal;
- az átlagnál több technológiai „kütyüje” van, és többet is használja ezeket.

Az „erős” olvasóknak az átlagos olvasótól eltérő tulajdonságai is vannak. Az erős olvasó általában északon és a nagy városi központokban él, az átlagosnál több köztük a nő. Magasabb a jövedelmük és a társadalmi helyzetük. Az átlagnál kissé introvertáltabbak, kevésbé érzékenyek az újdonságokra. Politikailag aktívabbak, törődnek a közszolgáltatások minőségével, életükkel általában elégedettek, és többnyire környezettudatosabbak is. Az erős olvasók kétszer annyi könyvet vesznek, és több mint kétszer annyit olvasnak, mint a többiek; kevésbé olvassák a sport-lapokat, de az átlagnak megfelelő mértékben olvassák a tájékoztató, a gazdasági és az ingyenes napilapokat. Rádió és tv használatuk is az átlag közelében van (de különösen kedvelik a *La 7* adót).

Noha úgy tűnik, az olvasás tipikus fogyasztási formája a „jóléti társadalomnak” (ezen nem a kereset szintjét, hanem a társadalmi-gazdasági feltételek összességét értve), ez egyáltalán nem

így van, ha más országokkal hasonlítjuk össze az olasz adatokat. Az olasz olvasási adatok mélyen alatta vannak olyan országokénál, mint Észtország vagy Lengyelország, ahol pedig sokkal alacsonyabb az egy főre jutó DGP, mint Olaszországban.

Még egy ok, ami részben magyarázattal szolgálhat, s egyben nehezzé is teszi azok változtatását – a lakosság öregedésének ténye. A hatvanöt éven felüliek körében ugyanis alig 20% feletti az olvasók aránya. Ezt az adatot persze meghatározza a mai 65-ön felüliek szerényebb iskolázottsága. Figyelembe kell venni azt is, hogy előrehaladott korban már nehezen alakul ki az olvasás szokása, ne gondolja tehát senki, hogy a mai felnőttek idősebb korukban majd olvasni fognak, ha a megelőző évtizedekben nem volt szokásuk az olvasás.

Elérkezett tehát a *vexata quaestio*, a fiatalok és az olvasás viszonya megvizsgálásának ideje.

A fiatalok és az olvasás

Az új generációk kultúra-fogyasztásáról szóló közhelyeken túl, megállapíthatjuk, hogy a mai fiatalok többet olvasnak, mint a felnőttek, és a mai gyerekek között az olvasók aránya magasabb, mint a húsz évvel ezelőttiek között volt, amikor még nem volt ilyen tömeges az internet, a mobiltelefon és az egyén elektronikai eszközeinek használata.

Az utóbbi években néhány olyan változás résztvevői voltunk, amelyeket leegyszerűsítve úgy címkéztünk, mint a könyvtárt és az internetet érintő „helyettesítési effektust”, ám ez a jelenség nem elemezhető ilyen banálisan. A folyamatok ennél sokkal érdekesebbek: az új évezred első éveiben (2000–2006) a 6–24 év közötti fiatalok körében a számítógép-használat 50,6%-ról 71,8%-ra növekedett, és növekedett – bár csekélyebb mértékben – a szabadidős olvasás is, 49,8%-ról 53,8%-ra.

Jelentős mértékben csökkent a csak olvasó fiatalok száma, és jelentősen nőtt a csak számítógép-használóké. Összességében emelkedett azok ará-

nya, akik mindkét tevékenységet gyakorolják, és elképzelhető, hogy ezek részben a csak olvasók, részben a semmit nem tevők köréből származnak; a semmit sem tevő fiatalok egy részéből pedig csak számítógépezők váltak.

A számítógép-használat a szellemi élénkség egyik indikátorának is tekinthető, hiszen a legtöbbit olvasó 6–24 évesek azok közé tartoznak, akik számítógépet is használnak, viszont kevésbé vannak „kitéve” a tv-nek (napi három óránál kevesebbet néznek). Az igazán hátrányos helyzetű, és a marginalizálódás veszélyének kitett személyek azok, akik nem használnak számítógépet és internetet, közöttük az olvasás szintje fele annak, ami a tájékoztatási eszközöket használók esetében mérhető.

Íme, még egy megcáfolandó közhely a tömegkommunikációs eszközök tekintetében: az internet és a televízió az olvasásnak, és általánosabban a személyiség fejlődésének, a kritikai képesség megszerzésének veszélyes ellenségeivé válhatnak, de csak akkor, ha ezek képezik az egyetlen ablakot, mely a világ megfigyelésére szolgál.

Ez a jelenség komoly vizsgálatokat érdemelne, ám igen kevés a megbízható adat, még ha készültek is célzott kutatások. (Példaként álljon itt a 2008-os, a fiatalok kulturális fogyasztására összpontosító vizsgálat⁵ néhány zavarba ejtő adata. Arra a kérdésre, hogy mit tesznek legszívesebben szabad idejükben, a fiatalok 38,7%-a (2003-ban 28,9%) az olvasást választotta, míg mindössze 40,4% kapcsolódik az internethez, és 31,9% néz tévét (az összes egyéb lehetőség nagy távolságra követi ezeket). Ekkora emelkedés néhány év alatt csodálatos lenne, és sokkal előbbre helyezné Olaszországot Európában (hiszen az olvasást a spanyol fiatalok 31,9, a franciák 30,5, a németek 29,5 és a britek 22,3 százaléka preferálja). Valójában azonban az olasz fiatalok körében az olvasás mértéke sokkal alacsonyabb, mint más országokban, és külföldi kortársaik az információs technológiáknak is falánkabb fogyasztói.)

Említésre került már a nemek közti különbség: a 15 éves és idősebb tanulók 64,2%-a (a lányok

72,6, a fiúk 55%-a) legalább évi egy könyvet elolvas szabad idejében. A délután tanulással töltött idő is kisebb a fiúknál, mint a lányok esetében.

Nézzük meg végül, hányan és kik nem olvasnak: több mint 20 millióan vannak, akiknek semmilyen kapcsolatuk nincs a könyvvel; míg 11,4 millió személy (20,7%) egyáltalán semmit nem olvas, még csak egy újságot, vagy képes hetilapot sem. Az abszolút nem olvasók főként férfiak (41,6%, szemben a nők közötti 32,7%-kal) és felnőttek (38% felett az 55 évesnél idősebb népesség körében, 69,7%-os csúccsal a 75-ön túliaknál). Természetesen itt is erősen befolyásolja a helyzetet az iskolázottság, és sokat nyomnak a földrajzi különbségek: a déli tartományokban lakó férfiak 51,4%-ának nem volt a felmérést megelőző egy év során semmiféle kapcsolata könyvvel.

A nem olvasás okai között a válaszadók az érdektelenség különböző formáit nevezték meg. Első helyen áll az „untat, nem izgat” (29,8%), második a „kevés időm van” (25,2%), majd a más kedvtelések következnek („más szórakozási, kikapcsolódási módokat kedvelek” válaszolt 19,6%, és „a kommunikáció más formáit preferálja” 11,6%). Megemlítendő, hogy az érdektelenség inkább a fiatalok, az időhiány inkább az aktív korúak válaszaire jellemző.

Az olvasásra ható tényezők

Az olvasást befolyásoló tényezők talán legfontosabbika a környezet, ahol a potenciális olvasók formálódnak, ilyen pl. a szülői házban található könyvek száma is. Növekszik azok száma, akik az olvasást „örökletes” tulajdonságnak tartják. Az olasz lakások könyv-ellátottsága erőteljesen növekedett 1965 (amikor a családok 35,6%-ának voltak könyvei) és 2000 között (amikorra az arány 87,5%-ra emelkedett), azóta viszont némileg csökkenő tendenciát mutat (2006-ban már csak 84,1%). Abszolút számokban azonban az adatok meglehetősen szerények: a családok 48,5%-ának kevesebb mint ötven könyve van, és

száznál több könyvvel csak a családok 21,5%-a rendelkezik. Figyelembe véve, hogy Olaszországban valamivel több mint 24 millió család van, ez az arány mintegy 12 millió családot jelent, és ha egy család-mag átlagban 2,4 tagból áll, azt találjuk, hogy mintegy 28 millió személy van „kitéve” a könyvek közelségének. Ez a szám nem nagyon különbözik azokétól, akik úgy nyilatkoztak, hogy legalább egy könyvet olvastak az elmúlt egy évben. Az otthon elérhető könyv fontosságát mutatja az is, hogy a legutóbb olvasott könyv beszerzésének módjára vonatkozó kérdésre adott leggyakoribb válasz (18,4%) így szól: „megvolt otthon”.

Talán felesleges mondanunk, hogy az olvasási mutatókhoz hasonlóan a könyvek otthoni jelenléte is északról dél felé haladva csökken. A háztartások 12,3%-ában nincs könyv, de ez az arány 4,1% Trentino, 21,3% Szicília és 24,25 Puglia esetében.

További, az olvasáshoz való viszonyt befolyásoló családi tényező a szülők iskolázottsága és olvasási szokásai: a 11–14 éves gyerekeknek csak 42,35%-a olvas, ha szülei nem olvasnak, szemben az olvasó szülők gyerekeinél mért 82,5%-kal. Érzékelhető, bár kevésbé élesen, a szülők iskolázottsága és a gyerekek olvasása közötti összefüggés. A 6–10 évesek átlagosan 47,1%-a olvas, de ez az arány 64,6% egy érettségizett szülő jelenlétében, viszont csak 19,2%, ha a szülőknek elemi iskolai, végzettsége van (vagy még az sem).

Egy másik alapvető eleme az olvasásra nevelésnek már kisgyermekkorától kezdve a mese, a hangos felolvasás és számos más, a „Nati per leggere” (Olvasásra születtek) program által javasolt módszer (lásd: www.natiperleggere.it), melyek ismertetése messzire vezetne. Ám érintőlegesen meg kell jegyezni, hogy azok az olasz édesanyák, aki mesét olvasnak gyermeküknek, fele annyian vannak, mint az angolok, és persze ebben sem egyformák (hiszen jóval az országos átlag fölötti, 62,8% északkeleten, és alatti, 41% a szigeteken a mesét olvasó olasz anyák aránya).

Az adatok összegzéséből tanulságok levonását

megkísérelve, azt mondhatjuk, hogy annak a gyerekeknek, akinek mindkét szülője olvas, 2,8-szor nagyobb az esélye az olvasóvá válásra, mint a nem olvasó szülő gyermekének. Három és félszer nagyobb eséllyel válik olvasóvá a legalább kétszáz otthoni könyv között, mint egy könyv nélküli házban felnövő gyerek.

A családhoz azután csatlakozik az iskola, mely az olvasást gyakran kötelességgé változtatja, és elveszi az olvasás örömteli voltát. Egy múlt évi vizsgálat szerint (melyet a Mondadori kiadó végeztetett) a válaszadók 20%-a szerint a könyvolvasás „az valami nehéz dolog, mert az iskolára emlékeztet”. Úgy tűnik tehát, hogy az iskola által indukált olvasás többnyire nem hoz pozitív eredményt: jó kétmillió kétszázézer 6–14 éves gyerek (a korcsoport 43%-a) úgy nyilatkozott, hogy szabad idejében egyáltalán nem olvas könyvet, 536 ezer pedig csak azért, mert a tanár kötelezővé tette. Súlyos, de igaznak tűnő megállapítás, hogy az iskola nincs abban a helyzetben, hogy csökkenthetné a családi, szociális és földrajzi környezetből adódó különbségeket. Az iskolai végzettség viszont erősen befolyásolja a szabadidős olvasást: az aktív korúak (25–64 évesek) között az érettségizettek kétszer annyit olvasnak, mint az alacsonyabb végzettségűek (78,5:33,9 a 25–44 év közöttiek, és 82,6:39,1 a 45–64 év közöttiek körében). Jegyezzük meg azt is, hogy a 25–64 év közötti olaszok körében a legalább (magyar értelemben vett) középiskolai végzettségűek aránya 51,3%, míg az Eurostat adatai szerint az európai átlag 70% körül van (80% feletti csúcsokkal Németország, Dánia, Észtország és a Cseh Köztársaság esetében).

Olvasótípusok

Az olvasás és a nem olvasás számos típusa létezik, így az olvasás jelensége közel sem tekinthető egységesnek, hiszen azt számos különféle motiváció határozhatja meg. Az olvasás válfajai között gyakran átfedések is vannak, mert a foglalkozásuk miatt olvasók szinte valamennyien olvasnak szabad idejükben is.

2006-ban a szabadidőben leginkább olvasott könyvek szépirodalmiak voltak (100 olvasóból 51,4 olasz, 42,6 külföldi írók regényeit olvasta). Minden más kategória messze lemaradva követi az irodalmat, amit „örömszerző olvasásként” azonosíthatunk. A „tágabb körű olvasás” kategóriájába tartozhat (27–24%-os részesedéssel) a házkörüli könyvek, a krimik, az útikönyvek és a humoros könyvek csoportja. Némi távolsággal (14,9–10,9%) egy újabb blokkot azonosíthatunk, benne a képregényekkel, hobbi és szabadidős könyvekkel, az aktualitásokkal foglalkozó (gyors reagálású) kiadványokkal, az egészségügyi, és az állatokról szóló könyvekkel. Az igazi tényirodalom (és/vagy esszéirodalom) aránya 10% alatt marad (kivéve a szűken értelmezett társadalomtudományi és politikai irodalom 23,7%-os részesedését). Fentiek a szabadidős – ha nem is pusztán szórakoztató – olvasásról szóltak.

Nézzük meg a „kötelességből” olvasást is, ami a „funkcionális olvasás” egy típusa, és nem igazán kötődik a szabadidőhöz. Azok száma, akik szakmai vagy iskolai okok miatt olvasnak, összesen nincsenek többen tíz milliónál, de olyan személyekről van szó, akiknek már egyébként is jó viszonyuk van a könyvvel, akik szabad idejükben is olvasnak. (Csak a népesség 4%-a állítja, hogy kizárólag a munkája miatt, kötelességből olvas.) Mégis, meglehetősen csekély létszámról van szó, ha meggondoljuk, hogy a G8-as országok egyikéről van szó, és bizony, a munkájuk miatt olvasók aránya magasabb a kisebb egy főre jutó GDP-vel rendelkező, illetve az Európai Unióhoz újabban csatlakozott országokban is.

Az iskola befejezésétől kezdve hiányzik az egyéni tanulás, a források felhasználásával történő ismeretszerzés szokása, és egyfajta „dokumentációs kultúra”. A 6–34 év közötti korosztály 23,6%-a olvas iskolai okokból, de 20–24 év között ez az arány 22,35%. Szükségtelen ismét a tartományok közötti különbségeket részletezni, de jellemzésül és emlékeztetőül álljon itt egy adat: a 6–14 éves gyerekek 60%-a olvasott iskolai okokból könyvet Valle d’Aostában és Lombardiában, míg Campaniában csak 19,8% tette ugyanezt.

A foglalkozási okokból olvasók a 15 évesnél idősebb népességnek mintegy 10%-át teszik ki. A legmagasabb arány 25–34 év között mérhető, de megdöbbentő, hogy azokban az években, amikor találkoznak a munkaerő-piacca, és az aktív kor közepén járnak, a szakmai szempontú olvasás nyomorúságos 16,2%-os arányt mutat. Jelentősegteljesen alacsony még két adat: az első munkahelyet keresők között a 8,7%, az új munkát keresők körében pedig csak 6,2% a szakmájukkal összefüggésben olvasók aránya. Ha a foglalkoztatottakat tekintjük, az arány 19,1%-ra emelkedik, de nem haladja meg a 40%-ot még a magas beosztásúak esetében sem (38,4% a felsővezetők, a vállalkozók és a szabadfoglalkozásúak, 27,2% a középvezetők és a tisztviselők, 6,1% a munkások körében, illetve 11% a sajátjukban dolgozók (kisvállalkozók) esetében.

A korábbi adatokkal összevetve tehát megállapítható, hogy a felsővezetők, nagyvállalkozók, szabadfoglalkozásúak – azaz akik az ország vezető rétegét alkotják – többen olvasnak szigorúan szakmai okokból, mint alkalmazottaik és beosztottjaik, ám kevesebbet olvasnak náluk, ha az olvasás minden típusát figyelembe vesszük.

Arra a kérdésre, hogy mindaz, amit eddig a szakmai és tanulási célú olvasásról mondtunk, hogyan viszonyul a lisszaboni stratégiákhoz – amelyek célja a tudáson alapuló versenyképes és dinamikus európai gazdaság kialakítása – az olasz (ISTAT) és a nemzetközi (Eurostat) statisztika adatai adnak választ. A 25 és 64 év közötti olaszok 6,1%-a vett részt 2006-ban valamiféle tanfolyamon vagy képzésen, szemben 15 más ország 11,1%-os, illetve 25 ország 10,1%-os európai átlagával. Az olasz vállalatok mindössze 32%-a szervez bármiféle belső továbbképzést, és ezzel Olaszország, Bulgária és Görögország előtt hátulról a harmadik Európában. (Ugyanakkor az olaszok is tudják, hogy a továbbképzés jó üzlet: a továbbképző intézmények száma évről-évre növekszik, és a legmagasabbak közé tartozik, csakúgy, mint az egy órányi továbbképzés 58 eurós költsége, az 52 eurós európai átlaggal szemben.) A képző és továbbképző alkalmak – saját közvetlen céljukon kívül – az olvasásra, az

önképzésre való hajlamot is támogatják, hiszen a bármilyen képzésben részt vett foglalkoztatottak 43,3%-a olvas szakmai okokból, míg a magán-érdeklődésből tanfolyamot látogatók közül csak 29,3%, és 11,8% azok közül, akik semmilyen képzést, tanfolyamot nem látogattak.

Mindez persze összefügg a GDP-nek kutatásra, iskolára és egyetemre fordított viszonylag szerény hányadával, ám ennek vizsgálata túl messzire vezetne.

Az olasz statisztikai intézet 2006-os kutatása egy harmadik kategóriát is célba vett, akiket „*nem tudatos*” olvasóknak nevez, és ide mintegy hét millió olaszt sorol. Ők azok, akik saját maguk szerint nem olvasók, viszont a további válaszaikból az derül ki, hogy valamilyen könyve(ke)t mégis olvastak. Túlzottan leegyszerűsítő és kevésbé korrekt lenne ezt a csoportot „kvázi nem-olvasónak” nevezni, hiszen nem csak olyanokat foglal magában, akik turista-kalauzokat, szakácskönyveket, barkács- és hobbikönyveket böngésznek. Őket még lehetne nem tudatos olvasónak nevezni, de ide sorolták a krimi, sci-fi, romantikus regények olvasóit is. Az eddigi szempontok közé itt egy egészen más megközelítésű, az olvasmány minősége alapján kategorizáló szempont „kavar be”, nem is egészen indokolható módon, mert ki dönti el, és milyen alapon, hogy pl. *Simenon* vagy *Asimov* olvasója miért nem tekintendő valódi olvasónak? Lehet összefüggést keresni az iskolázottság és a nem tudatos olvasás között, hiszen a háztartási és szakácskönyvek valóban az alacsonyabb iskolázottságú nők körében a legnépszerűbbek, viszont a turista-kalauzoknak leginkább érettségizett közönsége van. A krimik és a romantikusok (olasz kifejezéssel a sárgák és a rózsaszínek) viszont az olvasók (sőt, az erős olvasók) körében is népszerűek. Az mindenesetre tény, hogy ez a 12,8%-nyi olvasó leginkább délen és a szigeteken él.

Érdeemes még megjegyezni, hogy az ISTAT azt a hétszáz ezer személyt is a nem tudatos olvasók közé sorolja, akik „kiadói tartalmakat” töltöttek le az internetről, és nem definiálták magukat olvasóként. A jövőben ezt a jelenséget sokkal ala-

posabban kell vizsgálni, mivel az elektronikus kiadványok használói egyre többen vannak (még ha ez leginkább a kézikönyv-jellegű kiadványokra és szakmai jellegű érdeklődés kielégítésére szolgál is), és nem utolsósorban azt, hogy 2006-ban az olasz családok 14,4%-ának, a következő évben pedig már 22,65%-ának volt szélessávú internet-hozzáférése.

Az „olvasó” fogalmát így módon kiterjesztve a szabadidőben, a szakmai vagy iskolai okokból olvasókra és a „nem tudatos olvasók” minden típusára, a 6 éven felüli olasz népesség hatvan százaléka olvasott legalább egy könyvet 2006 folyamán. Más-más mérések némiképp eltérő eredményeket mutatnak. A 2006-ban és 2007-ben végzett fontosabb kutatások egyike az alkalmi olvasókkal együtt 59,4%-ot állapít meg. A Mondadori kiadó által megbízott Ipsos 38%-ban, a kulturális minisztérium megbízásából ténykedő GfK Eurisko 39,8%-ban, a 2007-es olasz statisztikai évkönyv 43,1%-ban határozza meg az olvasók arányát⁶. Az olvasást kiterjesztve a könyvön túlra, azaz az újságra és a folyóíratra, azt látjuk, hogy ez jelentős mértékben növekedett 1965 és 1984 között, majd a növekedés lényegesen lelassult, de 2006-ban a népesség 79,3%-a olvasott könyvet, újságot, hetilapot vagy folyóíratot. (Sajnos nincs olyan adat, ami az ingyenes újságok olvasását mutatná, holott elég jelentős rétegnek tűnik ez a kategória, mely semmi mást nem olvas, csak ezt.)

A szabadidő, az olvasás és a könyvtár kapcsolata

A szabadidő, az olvasás és a könyvtár viszonya első közelítésben egészen egyértelmű, hiszen a figyelem általában a szabad időben gyakorolt olvasásra irányul, ami pusztán kulturális érdeket szolgál, és nem szükségszerűen „hasznos”, amit tehát örömszerzőként azonosítanak.

Shokás szerint az olvasásnak ezzel a fajtájával kapcsolják össze a könyvtár szerepét, legalábbis a közkönyvtárét (nem véletlen az elnevezé-

sek hasonlósága az olaszban: a közkönyvtár *biblioteca pubblica*, ez a fajta olvasás pedig *pubblica lettura*). Nem térünk ki most arra, hogy ez a leegyszerűsítés milyen hatással volt – és van ma is, fellelhető még friss tanulmányokban is – az olasz közkönyvtárak helyzetére, de felidézzük *Alberto Petrucciani*⁷ gondolatát, aki szerint az olasz közkönyvtárak, melyeket átlagban a lakosság 10%-a látogat, megnégyszerezhetnék használóik számát, ha sikerülne valamennyi olvasó felé fordulniuk. Régóta folyik a vita a közkönyvtár jövőjéről, ám a rengeteg felvetésnek még említésére sincs itt mód. Mégis, egy gondolatot érdemes kiemelni, mely a könyvtárat mint „helyet” határozza meg, és mint a helyi közösség „vonatkoztatási pontját”, ami megköveteli, hogy meghaladják az olvasnivaló pusztá rendelkezésre bocsátásának szolgáltatási modelljét.

Visszatérve a statisztikai adatokhoz, lássuk a leginkább olvasott könyvfajtákat és olvasóikat. Az irodalmi szövegekhez (regény, elbeszélés, dráma, vers) közeledik az olaszok 22,5%-a, illetve az olvasó olaszok 51,4%-a (ha olasz szerzőről van szó), illetve a lakosság 18,6%-a, az olvasók 42,8%-a (külfölditől – ez a legutóbbi adat emelkedett a legnagyobb mértékben az elmúlt tíz év során). Többségükben nőkről, közepes vagy magasabb kulturális szinten lévő személyekről van szó. Említsük meg itt az egyéb narratív irodalom (a kevesebbre értékelt sárga (krimi), fekete (thriller, horror), rózsaszín (romantikus, női) és sci-fi) fogyasztóit, ők az olvasók 27 plusz 13,6%-át teszik ki (utóbbiak a rózsaszínt olvasók, szinte kizárólag nők).

Az olaszok majdnem 12%-a (az olvasó olaszok 27,2%-a) mutat érdeklődést a mindennapi élethez kötődő kézikönyvek (konyha, otthon, barkácsolás, kézimunka, szabás-varrás) iránt, közöttük 40:10 a nő-férfi arány. Ha ehhez a nagyjából hat és fél millió olvasóhoz hozzászámoljuk azt a három és fél milliót, akik ugyanezeket a kiadványokat használják, de nem tekintik magukat olvasónak, olyan tízmillió réteget látunk, akik a kiadó-iparnak komolyan vett célközönségét alkotják, ám akikre talán a könyvtáraknak is nagyobb érdeklődéssel kellene tekinteniük. El-

képzelhető, hogy ebből is táplálkozik néhány új könyvtár törekvése egy új, „háromszintű” modell megvalósítására, ahol a belépőt fogadó dokumentum-kínálat nem az „örömszerző” olvasás, hanem a mindennapi élet eseményeihez kapcsolódó érdeklődés és szükségletek kielégítését szolgálja.

Az a terület viszont, amit általában – és joggal – igen nagy figyelem övez, a *gyerekek olvasása*. A kiadók szempontjából is igen fontos szegmensről van szó, hiszen évi 2500 új kiadvány jelenik meg. Sajnos a kora gyermekkor és a könyv viszonyáról, az iskoláskor előtti olvasásról az ISTAT nem gyűjtött adatokat. A legtöbb olvasót (78,5%) a 6–10 éves korosztály adja, ám ez a mennyiség megfelelődik a 11–14 éveseknél (36,5%), majd az évek múlásával egyre csökken. Ugyanakkor a fantasy elsősorban a 11–14 éves korosztály körében hódít, ám erről (és a horrorról) csak 2000 óta vannak adataink, így nem állapítható meg, hogy a Gyűrűk ura, vagy Harry Potter kalandjai milyen mértékben befolyásolták az adatokat.

Röviden meg kell említeni az újság-mellékletként megjelenő könyveket, hiszen pl. miután (2002. január 16-án) a *La Repubblica* elkezdte *Umberto Eco A rózsza neve* c. regényének közlését, 2002-ben 44, 2003-ban 62 millió példányt adtak el a lapból. Ezekben az években vált egyre gyakoribbá, hogy újságok az irodalmi klasszikusokat, újabb elbeszélő műveket, majd a „tényirodalom” és a kézikönyvek felé fordulva egyre több könyvet adtak ki mellékletként. 2002–2006 között összesen 250 millió példányban keltek el könyvek újság-mellékletként, és 2006-ban az olvasók 40%-a jelezte, hogy az elmúlt 12 hónapban olvasott újsággal, folyóirattal együtt vásárolt könyvet. Ezekben az években két millióval növekedett az olvasó olaszok száma, de ne feledjük, hogy ez az idő volt néhány nagy bestseller (az említett Harry Potter vagy a Da Vinci kód) megjelenési ideje is. Joggal feltételezhetjük, hogy az újság-melléklet könyveket is nagyrészt a már egyébként is olvasók olvasták (hiszen máskülönben az olvasók száma az összlakosság közel 60%-ára emelkedett volna). Ezt a feltéte-

lezést igazolja az a tény is, hogy a könyvekkel rendelkező olasz családok száma 2000–2006 között gyakorlatilag változatlan maradt.

Tekintsünk át még néhány adatot, melyek egyrészt kételyeket szüntetnek meg, másrészt újabb kérdéseket vetnek fel.

Mindenképpen figyelemre méltó megállapítás a nemek közötti különbség, azaz, hogy a nők körében minden olvasási adat magasabb. A nők többet olvasnak szabad idejükben, valamint iskolai és tanulási célból, szakmai okokból sem kevesebbet mint a férfiak, és többet olvasnak az azonos iskolázottságú, és az azonos régiókban lakó férfiaknál is. Ez a tény azonban nem jelenik meg sem a könyvtári szakirodalomban, sem a könyvtárak stratégiájában, és annak sincs nyoma, hogy a nők külön célközönséggé válnának bármiféle könyvtári akcióban.

Egy másik adat, amely néha feltűnik a könyvtárügyi beszélgetésekben és írásokban is, hogy a 6 éven felüli olaszok 43,8%-a olvas szabad idejében, és 17,4%-a olvas szakmai és/vagy tanulmányi (iskolai) okokból. Sajnálatosan egybeesnek ezek az adatok a könyvkölcsönzési adatokkal, ami a szépirodalom és az ismeretterjesztő irodalom arányát illeti. Nos, a potenciális olvasói réteg mely szegmensénél lehet a legnagyobb növekedést elérni?

Teljes mértékben lényegtelen – különösen a nem olvasás motivációi között – hogy a lakóhely közelében nincs könyvtár (0,7%) vagy könyvesbolt (0,8%). Lehet, hogy ebben az esetben is egyfajta „nem tudatosságról” kellene beszélnünk, hiszen különben mivel magyarázzuk, hogy a nem olvasók éppen azokon a helyeken vannak sokkal többen, ahol nincs sem könyvtár, sem könyvkereskedés. Vajon nem befolyásoló tényező az, hogy a könyvesboltok 40,7%-a van északon és csak 28,8%-a a déli tartományokban, a könyvtárak esetében pedig 49,2 – 28,7% az arány?

A *könyvek ára* nem játszik jelentős szerepet: a nem olvasást magyarázó tényezőként csak a válaszolók 5,5%-a jelölte meg. Érdekes módon még a „szupergazdaságos” kiadványok többségét is északon adják el, ahol pedig az átlagjövedelem magasabb, míg a „szegényebb” délen ezekből is sokkal kevesebbet adnak el.

Morrone és Savioli könyve egész fejezetet szentel az olvasmányok *beszerzési forrásainak*, és ebben találunk néhány közvetlen könyvtári vonatkozást is.

A válaszadók szerint (sorrendben) az utolsó könyvet, amit olvasott, otthon vette le a polcra (18,4%), könyvesboltban vette (17,4%), ajándékba kapta (16,3%), rokontól vagy baráttól kapta kölcsön (12,7%), bevásárlóközpontban vette (11,8%, ehhez hozzá lehetne számítani még egy százalékot szupermarketben, és fél százalékot az online vásárlás esetére), újsággal együtt vette (6,9%), könyvtárból kölcsönözte (5,4%), újságos bódénál vette (2,2%). Azaz, a könyvellátás fő forrása a kereskedelem, és (mint minden más kereskedelmi cikk esetében) növekszik a nagy ellátók szerepe a kiskereskedelemmel szemben. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy a négy leggyakoribb forrás közül három olyan, ahol a könyv már jelen van az olvasó lakásában, vagy ajándékba kapta, illetve informális módon „terjed”, a rokonok, barátok között.

Különösen érdekes a könyvtárosok számára az, hogy az olvasóknak mindössze 5,4%-a fordult könyvtárhoz olvasnivalóért, és hogy ez még csökkenést is mutat a korábban is igen szerény (1995-ben 5,9%, 2000-ben 6%) adatokhoz képest. A generációs elemzés azt mutatja, hogy a könyvtárhasználat gyermekkorban a legintenzívebb: a 6–10 évesek 17,3%-a, a 11–14 évesek 15,9%-a esetében második, illetve harmadik helyen áll a könyvtár, mint az olvasmány forrása. 15–19 éves korban már jelentősen mérséklődik (7,3%-ra) és folyamatosan csökken egészen a 64 évesek 3,3%-áig a könyvtárhasználat, majd enyhén emelkedik a 65–74 éves korosztálynál (3,7%-ra). Ellenpróbaül kínálkozik az iskolai végzettség: a legutóbbi olvasmányt könyvtárból szerzettek körében első helyen a semmilyen végzettséggel nem rendelkező gyerekek állnak, őket az elemi és az általános iskolainak megfelelő végzettségük követik, míg a diplomásoknak 4%-a, az érettségizetteknek 2,8%-a fordult könyvtárakhoz. A könyvtárhasználat tekintetében gyakorlatilag nincs különbség a férfiak és nők között.

Annál jelentősebbek a már említett földrajzi, területi különbségek, és nem kevésbé jellemzőek a település nagysága szerinti eltérések. A könyvtárhasználat magasabb a kis településeken: 6% a 2000 fő alatti, 7,5% a 2000-10000 közötti lélekszámú helyeken, a városi és városkörnyéki 5,7%-kal és a nagyvárosi mindössze 2,6%-ával szemben.

A *könyvtárhasználat* intenzívebb az erős olvasók körében: 13% az évente 30 könyvet olvasók között, míg csak 3,8% az évi 1-3 könyvet olvasók esetében (és a köztes adatok is együtt járnak: aki többet olvas, gyakrabban használja a könyvtárat).

Sajnos hiányzanak a könyvtárból kölcsönzött olvasnivalók milyenségére vonatkozó adatok, pedig ezek segítségével lehetne összeállítani az olvasás különböző típusainak (szabadidős szórakoztató, munka miatti, illetve tanulási célú olvasás) megfelelő könyvtárhasználói profilt. A rendelkezésre álló adatokból annyit el tudunk képzelni, hogy a „szórakozásból” olvasás megelőzi a „műszájból” olvasást.

Azok számára, akik úgy vélik, hogy a könyvtáraknak el kellene mozdulniuk a „szórakoztató irodalom kölcsönkönyvtára” létből más tájak felé, az olvasókról és az olvasmányokról rendelkezésre álló adatok sokat segíthetnek annak megállapításában, hogy melyek a könyvtárhasználat konszolidálendő szegmensei, illetve milyen irányokba kellene marketing offenzívát indítani, milyen innovatív szolgáltatásokat ajánlatos kínálni.

„Kiáltvány az olvasásért” akció

Nagyjából ez az a háttér, illetve környezet, amelyben a „*Kiáltvány az olvasásért*” közreadását bevezető sorok szerint szövetség jött létre a könyv és az olvasás „promóciója” érdekében. Két olyan szervezet, melyek már hosszú ideje fáradoznak az olvasás népszerűsítése érdekében, (*Associazione Presidi del libro* és az *Associazione Forum del libro* – „a könyv előljárói”, illetve „a könyv fóruma” egyesület)

és szándékuk egy szövetség létrehozása pedagógusok, könyvtárosok, könyvkiadók, könyvkereskedők stb. részvételével, a torinói könyvvásáron bemutatott egy „Kiáltványt az olvasásért”.⁸ A kezdeményezők szándéka, hogy felhívják a figyelmet a könyv és az olvasás népszerűsítésének fontosságára, javaslatokat, és kezdeményezéseket gyűjtsenek össze e téren. Felhívják a könyvtárosokat nemcsak a dokumentum elolvasására, hanem aláírására is – ha egyetértenek az abban foglaltakkal, és, hogy aláírásokat gyűjtsenek olvasóik körében.

A könyvtáregyesület folyóiratában való megjelentetés alkalmából arra is felhívják a figyelmet, hogy ebben a témában konkrét javaslatok egész mozgalmára lenne szükség, és arra, hogy a könyvtárak kialakítsák saját speciális szerepüket ebben a környezetben.



Kiáltvány az olvasásért

Miért?

Ez a dokumentum a pedagógusokból, könyvtárosokból, könyvkiadókból, könyvkereskedőkből, valamint különféle egyesületek és intézmények tagjaiból alakult csoport – az *Associazione Presidi del libro* és az *Associazione Forum del libro* keretében az utóbbi években folytatott – tevékenysége nyomán jött létre.

Célunk, hogy az olvasás népszerűsítése érdekében felhívjuk a figyelmet a kezdeményezések fontosságára és halaszthatatlanságára.

Nem gondoljuk, hogy az olvasáspolitikát néhány oldalban össze lehet sűríteni, de szeretnénk, ha megindulna egy pozitív folyamat a helyzet javítása érdekében. Ezért azt kérjük, ne csak olvassák a felhívást, hanem tanácsokkal, javaslatokkal járuljanak hozzá a fejlesztésekhez.

Az olvasás: erőforrás Olaszország számára

Olaszország Görögországgal és Portugáliával együtt szomorú elsőségen osztozik Európában:

a kulturális fogyasztás legalacsonyabb mutatóin. A múzeumoktól a színházakig, az újságoktól a könyvekig, egészen a számítógépekig és az internetig az olaszok – a televízió és a mobiltelefon bűvöletében élve – távollétükkel tűnnek ki. Nem csoda, hogy újra magas az analfabéták aránya az országban. Azon sem csodálkozhatunk, ha mindez visszahat az ország társadalmi és gazdasági fejlődésére is.

A politika mindeztidáig nem brillírozott a beavatkozásnak sem minőségével, sem mértékével. Az oktatás, a képzés, a kutatás mindig szerepel (majdnem) minden párt választási programjában, azután... mindig adódik valami fontosabb dolog. Ha olvasáspolitikára, az olvasást szolgáló politikára gondolunk, a helyzet még súlyosabb: sok esetben még csak nem is beszélnek róla. Az utóbbi években létrehoztak egy könyv-intézetet (*Istituto per il Libro*), azután, kormányváltáskor egy országos központot (*Centro Nazionale per il Libro*) azonban a két névhez – legalábbis máig – egyetlen jelentős akció sem kapcsolódik. A forgatókönyv kissé más, ha a helyi kezdeményezéseket vesszük figyelembe: néhány tartomány és néhány város megpróbált hatékony és eredeti közbelépéseket tenni (például éppen a könyvtárügyben), ám szinte soha nem koordinálva egymás között, ezért ezeket a példákat nem is követték.

Az olvasás népszerűsítésének témája jelen van a könyvkereskedelmi és könyvkiadói egyesületek néhány dokumentumában is, a tanítóknak és a könyvtárosoknak kívül. Hiányzik viszont a különböző nézőpontok komoly szembesítése, különösen azoké, akik a közszolgálat logikája szerint működnek, illetve a kereskedelemben mozognak.

2001-ben Pugliában született meg a könyv előjáróinak mozgalma, mely hamarosan továbbterjedt más tartományokban is, 2004-ben nagy sikerrel rendezték meg Bariban a könyv és az olvasás első fórumát (ahol első alkalommal találkoztak könyvtárosok és könyvkereskedők, fesztiválszervezők és tanítók, könyvkiadók és kulturális egyesületek vezetői, vállalkozók és bankárok, szakértők és a külföldi tapasztalatok

képviselői). Az itt megsokszorozódott energiák nyomán a könyv világában dolgozó különböző személyek között kialakult szimpátia és egyetértés következtében 2006-ban megalakult az *Associazione Forum del libro*.⁹

A középpontban néhány egyszerű ötlet áll arra nézve, hogy miként lehet az olvasást hatékony és újszerű módon népszerűsíteni. Például:

1. A könyvolvasás népszerűsítése az innováció és az ország gazdasági és társadalmi fejlődésének egyik motorja.

A könyvolvasás és a társadalmi és gazdasági fejlődés mutatói között igen erős a korreláció, akár különböző országokat, akár Olaszország különböző földrajzi régióit hasonlítjuk össze. A könyv és az olvasás kérdését tehát az ország polgárságának nagy kérdéseként értelmezhetjük.

2. Léteznek Olaszországban az olvasás népszerűsítésének olyan tapasztalatai, amelyek egy hatékony politika értékes példái lehetnek.

Nincs szükség csak fentről jövő, gyakran improvizatív és költséges beavatkozásokra. Konkrét sikeres esetekből lehet ötletet meríteni, akár külföldről (különösen néhány európai országból), akár Olaszországból. Az olvasás népszerűsítésének legjobb megoldásai közül nem egy vidéken és esetenként kis léptékben valósult meg (számosat ezek közül a Fórum éves rendezvényein ismertettek). Nagy és drága reklámkampányok helyett ezeknek a megfelelő értékelése és elterjesztése válik az ügy hasznára.

3. A nem olvasók elérése érdekében mélységben kell átalakítani a könyvvel foglalkozásszerűen dolgozók kultúráját és munkamódszereit.

Az egyik fő ok, amiért sok olasz ember az iskolai évek után eltávolodik az olvasás gyakorlatától, az az elitista és kirekesztő magatartásmód, ahogy sokan a kultúra birtokosaként viselkednek, éreztetve azt, hogy náluk van a világ valódi megismerésének kulcsa. Az olvasás hatékony népszerűsítésének előfeltétele, hogy azok változzanak meg, akiknek a népszerűsítés lenne a fő feladatuk.

Mi a teendő?

Néhány általános és ugyanakkor konkrét cél kitűzésére van szükség. Közvetlenül a két legkiemelkedőbb szintérre kell hatni: a személyekre és a helyekre. Azok a személyek, akiket az olvasás népszerűsítésére képezni kell: a pedagógusok (a tanítók) és a könyvtárosok. A tanítóknak támogatást kell nyújtani, hogy hangosan felolvassanak, el kell látni őket a szükséges szakirodalommal és a bevált európai tapasztalatok ismeretével.

A könyvtárban

A könyvtáraknak a megőrzés és a tanulás helyéből át kell alakulniuk a város felé nyitott kulturális központokká, társasági és találkozási helyé. Ez különösen érvényes a közkönyvtárakra (melyek Olaszországban Európa északi országaihoz képest mindig is elhanyagoltak voltak) és az iskolai könyvtárakra is, melyeket modernizálni kell, és alkalmassá kell tenni, hogy a szocializáció helyei legyenek a tanulók és egész környezetük számára. A város felé nyitott könyvtár, amely párosítja a kultúrát és az innovációt, támogatást kaphat a városnak a terület fejlődésében érdekelt gazdasági erőitől.

A könyvesboltban

A könyvkereskedés – az iskolával és a könyvtárral együtt – lényeges tényezője az irodalom terjesztésének.

A független könyvesboltok számának csökkenése a nyugati országban általánosan jellemző tendencia, ami magával hozza a kínálat sokszínűsége csökkenésének veszélyét. Ösztönzési formákat kell kidolgozni a megfelelő méretű könyvesboltok, és széles kínálatuk megőrzése érdekében, valamint ösztönözni kell új boltok nyitását is. Szükség lenne egy olyan könyvtörvényre, mint amilyen Franciaországban van.

Az iskolában

Az iskola központi szerepet tölt be az ifjú olvasók megnyerésében. Meg kell erősíteni az olvasási programokat és folyamatosan időt kell szentelni az olvasásra a tanórákon alsó tagozattól kezdve a gimnáziumokig.

Meg kell erősíteni az iskolai könyvtárakat, újjászervezve a könyvtári teret és feljavítva az állományt. Egyszerűen olyan helyé kell tenni, ami kedvez az olvasásnak és a kutatásnak. Ezzel párhuzamosan meg kell kezdeni a tanítók és tanárok továbbképzését is.

A városban

A tapasztalat azt erősíti, hogy az olvasás népszerűsítésének hatékonysága nem korlátozódhat a könyvtárakra. Minden olyan alkalom, amikor a könyvvel való találkozás szokatlan helyen történik, több embert érint meg, és rendkívüli eredményekkel jár.

Az olasz települések országos egyesületével közösen lehetne egy olyan kezdeményezést előmozdítani, mely minden város főterére elvinnie egy nagy halom könyvet, amit a könyvesboltok árulnak, a könyvtárak kölcsönöznek, vagy a *bookcrossing*¹⁰ rendszerben cserélnek. Ebbe a kategóriába tartozik – és megismételhető lenne – a két éve Mantovában kipróbált „egy könyv, egy város” akció, amikor ingyen osztottak szét egy (szerzői joggal nem terhelt) könyvet a városlakók ezreinek.

Könyvek a televízióban

Olaszországban a könyv és a televízió viszonyát gyakran konfliktusként szemlélik azok, akik az olvasás népszerűsítésével foglalkoznak. Nincs így: ha a házban nem csak tévékészülék van, a könyvekkel való együttélése kölcsönös segítség lehet. Ahogy az újságok kulturális oldalai és mellékletei, az erre szánt rádióműsorok, és a televízió is szolgálhatja az olvasás népszerűsítését. Tüllépve a már létező (kitűnő, de alacsony

nézettségű idősávokban sugárzott) műsorokon speciálisan megtervezett, fő műsoridőben sugárzott adásokkal a televízió olyan kommunikációs eszközzé válhat, mely közvetíteni tud a kiadói kínálat és a civil társadalom között.

Lehetséges lehetséges megoldás lenne ha a híradókba rendszeresen beillesztenének egy-egy könyvajánlást is a napi hírekhez kapcsolódva, ami segítené megértetni, hogy a könyv lényeges része napjaink jobb megismerésének és megélésének.

Kivel?

A könyves világból különféle kompetenciákat hozó szereplők szövetségéből megszülethet a jövő olvasáspolitikája.

Egy könyv kiválasztásának és elolvasásának lehetősége, akár otthon, akár könyvesboltban, könyvtárban vagy bárhol, a szabadság egy tényezője. A szabadságért való küzdelem az is, ha a könyvvel, különösen a lehető legtöbbféle könyvvel való találkozás alkalmainak megsokszorozása a kitűzött cél.

E cél elérésére nem elég a könyves szakma egyes területein dolgozók akciózása, mert óhatatlanul csak egy nézőpontot alkalmaznak, és nem biztos, hogy a legmegfelelőbbet. A helyes szempont csak a tényleges és a lehetséges olvasóé lehet: az alkothatja az olvasás népszerűsítése komplex stratégiája kidolgozásának kiindulópontját, mely a cél elérése érdekében aktivizálja a köz-, sőt a magán-forrásokat is. Csak a könyvtárosok és tanítók, kiadók és könyvkereskedők közötti szövetség (azokkal együtt, akik a civil társadalomban vagy intézményekben dolgoznak és érdekenyek az olvasás ügye iránt) rendelkezik a szervezeti és intellektuális forrásokkal, és élvezheti az olasz vezető osztály bizalmát. Azokat az embereket kell a közös munkába bevonni, akik felismerték az olvasás fontosságát és tudatában vannak az olvasás gazdasági, társadalmi és civilizációs hasznának.

Jegyzetek

1. Lásd a LEOMBRONI, C. : La biblioteca pubblica: un progetto incompiuto della modernità? (Boll. AIB. 45.vol. 2005. 3. no. 273–276. p.) cikkével kezdődő és a lapban 2007 végéig folyt vitát, valamint (főleg az olvasásról) LIETTI, P. – PARISE, S.: Il bilancio sociale della biblioteca (Boll. AIB. 46. vol. 2006. 1–2. no. 9–21.p.), PETRUCCIANI, A.: Biblioteca pubblica senza identità? No, grazie. (Boll. AIB. 46. vol. 2006. 4. no. 377–382. p. és BORETTI, E.: Un grande servizio bibliotecario pubblico per tutti (uo. 383–398.p.) c. írásait.
2. MOTTA, F.: Editori e biblioteche nella filiera del libro: protagonisti e protagonismi (Boll. AIB. 48. vol. 2008. 1. no. 63–66. p.)
3. MORRONE A. – SAVIOLI M.: La lettura in Italia. Comportamenti e tendenze: un'analisi dei dati Istat 2006. Milano, Editrice Bibliografica, 2008.
4. Itt az Istat mellett más vizsgálatok adatait is felhasználtuk. A profilról részletesebben lásd G. Solimine: Acquisto e lettura di libri in Italia. Indagini a confronto. (Libri e riviste d'Italia. 4. vol. n.s. 2008. 2. no. 97–106.p.
5. CENSIS, Settimo rapporto sulla comunicazione. L'evoluzione delle diete mediatiche giovanili in Italia e in Europa. Milano, Franco Angeli, 2008.
6. A részletes adatok a Libri e riviste d'Italia 2006. évi 5. és 2007. évi 5. számában jelentek meg.
7. A. Petruciani i.m. 378.p.
8. A dokumentum letölthető a www.forumdelibro.org honlapról
9. A történelmi visszatekintést erősen lerövidítettem – MJ
10. A.m.: veszíts el egy könyvet

